

Furs de 1446

VERSIÓ DE TREBALL a dia 27-6-2016
i per tant **susceptible de modificacions**, de la transcripció
dels Furs promulgats a les Corts de dit any

Aquest document forma part del projecte general:

FURS DE VALÈNCIA (1238-1645)
Transcripció, traducció i estudi de tots els furs promulgats
per les Corts Valencianes al llarg de l'època foral

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT SOCIAL,
PARTICIPACIÓ I COOPERACIÓ
(Direcció General de Responsabilitat Social i Foment de l'Autogovern)

UNIVERSITAT JAUME I
FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES I ECONÒMIQUES
(Àrea d'Història del Dret)

VALÈNCIA - CASTELLÓ

2016

FURS DE 1446

Del quart e de les penes de la cort

[1] Declarant lo fur “Si posa o composició” de l’alt rey En Jaume, posat sots rúbrica *Del quart e de les penes*, e addent a aquell, ordenam que si algú haurà posat clam, acusació o denunciació de algun crim o demanda de nafres, e dins deu dies après que tal clam, demanda o denunciació haurà posat, e les respostes o confessions seran rebudes o, quant que quant, ans de les respostes rebudes, haurà renunciat denant lo jutge denant lo qual havia posat tal clam o denunciació, acusació o demanda, no-s puxa prosseguir per lo procurador fiscal, encara que dins los deu dies lo procurador fiscal s’i fos inmiscuït en los cassos a aquells pertanyents, si ja per tal crim provat no-s degués seguir pena corporal principalment deguda.

Ffalcó. [1.4.14]

Dels procuradors

[2] Addicionant al fur de l’alt rey En Pere fet en l’any M.CCC.XXXX.II començant “Si procurador”, ordenam que si lo governador o justícia o altres official traurà de la presó o porrogarà aquella, sens consentiment de la part, al procurador qui s’haurà aturat los diners recaptats de son principal, que-u pague e sia tengut pagar de sos béns propis. [2.8.21]

De juhís e orde de aquells

[3] Declarant lo fur de l’alt rey n’Anfòs, posat sots rúbrica *De juhís e orde de aquells*, començant *Jutge de la nostra cort*, e addent a aquell ordenam que algun notari reyal encara que sia scrivà de manament o de registre o altre qualsevol offici, qui no sia natural del regne de València, si ja no tenia la auctoritat de la ciutat de València no puxa reebre contractes ni actes de procés, paus ne asseguraments ne altres actes en la ciutat de València sinó la supplicació e provisió e de aquella e les sentències que seran promulgades en la audiència del senyor rey o de son loctinent general, sots pena de privació de l’offici *ipso foro*, e de cinquanta morabatins per quantesque vegades contrafaran, restants les penes dels altres furs en sa força.

Volem, emperò, que los contractes e actes concernents fets propis del senyor rey o de la senyora reyna o loctinent o governador general del dit senyor e testaments e altres últimes voluntats e disposicions pròpies de aquells o privilegis o gràcies per aquells atorgats puxen ésser rebuts per qualsevol notari del dit senyor encara que no sien naturals del regne. [7.2.13]

[4] Statuim perpetualment que lo governador, loctinent o subrogats no puxen fer empara general dels presos de les presons de les ciutats e viles reials, sots pena de do-cents florins, e que tal empara general sia nul·la.

Los justícies, emperò, les capleutes o altres deliuraments dels presoners en fets criminals hajen a fer e deliberar ab consell de sos assessors, o no havent assessors a consell dels jurats de la vila o loch on seran presos o de la major part de aquells, sots pena de do-cents florins. [9.28.35]

Quals coses no deuen ésser alienades

[5] Declarants lo fur antich de l'alt rey En Martí, en rúbrica *Quals coses no poden ésser alienades*, provehim, statuim e ordenam que qualsevol clergue o clergues puxen aver e obtenir de persona lega qualsevol béns de realench, axí per testament com per qualsevol derrera volentat, axí per títol universal com particular, per a sos usos propis, enaxí emperò que los dits béns ajen a poseyr ab les condicions apposades en lo dit fur, senyaladament que aquells dits béns tornen e agen a tornar en mà lega.

E axí mateix que als clergues morints ab intestat succeesquen lurs parents lechs, e per semblant que los clergues succeesquen a llurs parents lechs morints ab intestat en los béns de realench, los quals poseesquen ab les condicions del dit fur, e après mort dels dits clergues tornen e ajen a tornar en mà lega, segons forma del dit fur. [4.19.17]

[6] Provehim e enadim al fur o furs per lo qual o quals és introduhida la ocupació que's fa en los béns del realenchs per los oficials reials, si seran atrotats possehits per clergues, ecclesiàstiques persones e lochs religiosos sens procès o sentència.

Volem, ordenam e manam que si algun clergue, ecclesiàstica persona o loch religiós possehint béns de realench mostrarà ab legítim títol com aquells possehex ab voluntat e expressa licència del senyor rey regnant o de sos antecessors, en tal cas pus constarà legítimament de la dita voluntat o expressa licència no puga ésser procehit a ocupació dels dits béns per lo dit senyor e per sos oficials.

E si per ventura no mostrant aquell o aquells la dita voluntat o expressa licència serà procehit a fer la dita ocupació e enaprés, quant que quant la dita voluntat o licència mostrarà, en tal cars lo oficial reyal qui tal ocupació o apprehenció haurà fet, vista la dita voluntat o licència sia tengut fer restitució dels dits béns ocupats a aquell al qual la dita ocupació serà stada feta.

Romanins al dit senyor rey tots e qualsevol drets salvus en los dits béns e per rahó de aquells pertanyents los quals clergues, ecclesiàstiques persones e lochs religiosos per la dita rahó sien tenguts respondre e fer dret denant lo jutge real, segons ja per lo fur de l'alt rey N' Anfòs era e és tengut e obligat.

Emperò los dits béns hagen a tenir e possehir ab càrrech reyal e vehinal e ab les altres condicions en lo dit fur e altres furs del present regne contengudes e statuhides.

E la present ordinació hage loch quant a les apprehensions sdevidores. [4.19.21]

De violaris

[7] Fem fur nou, que encara que les vides aposades en los contractes dels violaris sien mortes, e axí sia extinct lo violari se puxa enantar exequtivament per les pensions corregudes e degudes durant lo temps de les vides aposades en los dicts contractes; si lo contracte era exequtori, o en aquella forma que en virtut de tal contracte se podia provehir, no obstant la extinció del dit violari.

Dels curadors

[8] Declarant lo fur del alt rey en Pere, fet en l'any M.CCC.LXIII, començant: «Item, com moltes vegades», per lo qual és dada forma a la dació del curador de les persones o béns dels absents, provehim e ordenam que aquella mateixa forma sia servada en la dació del curador del muerto o dels béns o heretat jacent de aquell. [7.10.5]

Dels servus fugitius

[9] Declarant lo fur final de l'alt rey en Jaume, posat sots rúbrica *De servus que fugen e dels furts*, començant *Fem fur nou* e addicionant a aquell, provehim e ordenam que lo dit fur hage loch e s'entenga en lo cars que dispon, axí en béns sehents, sitis e immobles com sistents en lo terme o territori del senyor de qui tal moro o sarrahí era laurador o stadant, los quals, aquell tal serrahí mudant-se, perda axí los immobles com los mobles e sien applicats al senyor de la heretat o loch on són situats los dits béns. [6.1.26]

De execució de sentències

[10] Per tal que a les calúmpnies sia obviat provehim e ordenam que si tres sentències conformes seran donades contra aquelles o alguna de aquelles no s'i puxa al·legar, alguna excepció de nul·litat evident o no evident encara que s mostràs per procés o per actes públichs encare que fos per incompetència de jutge.

Mas les dites sentències sien menades a exequió ab acabament, no obstant qualsevol rahons o excepcions en contrari al·legades de nul·litat. Salvu dret a l'al·legant en altra instància de juhí plenari axí sobre les dites nul·litats com contra los jutges o algú de aquelles si haurà fet lo plet seu. [7.4.12]

[11] Per abreujar plets ordenam que si sentència serà donada e aquella serà passada en cosa jutgada o tres sentències seran donades conformes e en virtut de aquella o aquelles serà procehit a manament exequtori que contra tal manament exequtori no puxa ésser al·legada alguna excepció de paga ni de fals ne altra qualsevol excepció

semblant o dessemblant ne puxa ésser admesa. Mas lo jutge de la execució sia tengut dur a acabament e continuar la exequció ab tot efecte sens fer altra declaració passant anant la execució no havent alguna rahó de les rahons o excepcions si ja la dita excepció no fos de pagar o de pacte o transacció après les sentències feta o al·legada per novella audiència, la qual se mostre an instrument públich de la qual se puxa haver aquella rahó que de justícia haver se deja. Salvu dret sobre les altres excepcions en altra instància de juhí plena. [7.4.13]

De notaris

[12] Ordenam que los prothocolls o libres notal e judicials, mort lo notari, no pua restar sinó en poder de notari o de la cort si notari no·s trobarà en la vila o loch on tal notari tenia sa habitació, enaxí que, si lo hereu o legatari o donatari del notari no serà notari, dins XV dies los hage a comanar e posar en poder de notari públich o de la cort de la ciutat, vila o loch, sots pena de cent morabatins. E si no ho haurà fet, lo justícia sia tengut a comanar-los a alcun notari si n' i haurà o tenir-ho en son archiu fins que·s puxen acomanar a algun notari après altres XV dies, sots pena de altres cent morabatins; enaxí que los emoluments dels dits libres se sguarden tostemps a l'hereu legatari o donatari d'aquells, satisfet per la cort de salari congruent al regent los dits libres. [9.19.27]

De guiatges

[13] Per tolre ocasió de delinquir, com moltes vegades s'esdevinga que alguns sabents que lo senyor rey haurà atorgat algun guiatge a algun patró de fusta o a altre per a poder atorgar aquell a altres, cometen alguns crims après la data del dit guiatge, e fan-se guiar per aquell, crehents ésser segurs per lo dit guiatge, lo qual, si axí fos, los daria incentiu de delinquir; per tal perpetualment ordenamq ue per guiatge algú no·s puxa deffendre, lo qual sia donat o atorgat per lo senyor rey o altre official a qui sia permès per fur guiar, ans que lo crim sia comès per aquell qui·l olrà al·legar o de aquell ajudar-se, com la data del guiatge, com se atorga per lo senyor rey o altre official, se deja considerar e no lo acordament que·s fa après a qui al·lega lo guiatge. [9.20.28]

[14] Declarant lo fur "Tots los cavallers", situat en rúbrica "De guiatge e de treues" e addent a aquell, provehim e ordenam que aquell sia servat, e si res és stat fet contra aquell, ho revocam, cassam e anul·lam. E volem que per los actes en contrari fets, no sia ni puxa ésser fet prejudí al dit fur ne aquells sien ne puxen ésser trets a ús ni conseqüència en sdevenidor.

E noresmenys provehim e declaram que si alcú serà demanat, segons forma del dit fur, durant lo guiatge que haurà, per la dita rahó no puxa ésser convengut o impetit civilment ne criminal.

Emperò, si lo guiat convendrà o impetirà a altre civilment, puxa ésser convengut e sia tengut respondre e fer drets a tots los que civilment lo volranc onvenir.

E si convendrà o impetirà algú criminalment, que sia tengut respondre e fer dret a tots los qui criminalment lo volran impetir o convenir.

E si durant lo dit guiatge cometrà algun crim, puxa ésser convengut e punit durant lo dit guiatge per aquell crim tan solament e no per altre o altres precedents lo dit guiatge.

En lo dit, emperò, guiatge, declaram que no sien enteses pensions de censals o de violaris o de interessos per rahó de fruyts ni cambis ni recambis mercantívolment fets ni comandes veres ni deutes per rahó de arrendaments.

E noresmenys declaram que lo dit guiat, demanant pensions de censals, violaris o de responcions de interessos, per rahó de fruyts, cambis, recambis mercantívolment fets e comandes veres o deutes per rahó de arrendaments o demanant injúria a ell feta durant lo dit guiatge o proseguir per necessitat, mort de aquell a qui haurà succehit, no perda lo beneffici del guiatge de no poder ésser convengut durant aquell, si donchs no és demanat o convengut per les mateixes causes e rahons que demanarà. [9.2.17]

[15] Provehim e volem que sia servat lo fur començant “Qui trencharà nostre guiatge”, situat en rúbrica “De guiatge e treues”, e si alguns actes són stats fets contra lo dit fur, aquells revocam, cassam e anul·lam e volem que no puxen ésser trets a ús ne a conseqüència.

E noresmenys volem e declaram que per les dites paraules, civilment a arbitre en lo dit fur retengut, no s puxa condempnar o arbitrar, sinó a presó, bandeig o exili.

E si lo contrari serà fet, sia nul·la. [9.20.15]

De tenir audiència als presos

[16] Provehim per lo present fur que lo governador, loctinent o subrogat,, en absència del senyor rey, sia tengut tenir audiència en la ciutat de València, als presos, tots divendres per lo matí, present lo bal·le o son loctinent, justícies e còsols e jurats, si ésser hi volran.

En la qual audiència no s’hage a parlar sinó del fet dels presos per què stan en la presó; e lo deliurament de aquells o altre qualsevol acte que s’hage a fer per rahó de aquells, faça cascun official o jutge a qui pertany la conexença, e en fadiga dels justícies e còsols o altres jutges delegats, e, en absència de aquells, hi sia provehit per lo dit governador, loctinent o subrogat. [1.3.114]

Dels còsols

[17] Ordenam que los còsols de sentència de condempnació ab salvetat de rahons, en la qual sien posades rahons o de sentència interloquòria o altra, que spere diffinitiva, no puxen pendre salari algú. [9.19.104]

De metges, apothecaris e speciers

[18] Per lo present novell fur ordenam que algun apothecari o specier qui haurà liurades medecines o altres coses de la sua botiga a algú o no haurà demanat lo preu o la valor de aquelles, judicialment o no haurà hagut cautela pública o albarà del deute de les cosesliurades dins un any comptador après les medecines o altres coses que haurà liurades no puxa lo preu de les dites coses o stimació de aquelles demanar, provehint encara e ordenant que alcun apothecari no puxa res demanar per rahó de cèdula ordenada per alcun metge, si ja no serà escrita o sotscrita per mà del metge visitant. [7.1.17]

[19] Ordenam que los furs dels alts reys N'Amfòs e En Martí parlants de metges e speciers juxta llur sèrie e tenors sien observats, r evocats qualsevol privilegi o privilegis atorgats o atorgadors en contrari. [9.32.16]

De vestirs

[20] Per lo present fur ordenam que algú en alguna ciutat, vila o loch del regne, per dol no gos portar gramalla ne clotxa rossegant per terra, si no cloïa o que no toch en terra.

E axí mateix que negú no gos portar caperó o vestit en cossos ne en altra manera que negú no gos portar caperó o vestit en cossos ne en altra manera, sots pena de cinquanta morabatins e de perdre la gramalla e clotxa.

La qual pena sia exequtada per lo justícia civil de les dites ciutats, viles e lochs, e en fadiga de aquells per lo governador del regne de València, o son loctinent, lo qual governador e son loctinent e justícia civil hagen a jurar de servir lo present fur, cascú en son cars. E si lo dit justícia e governador en son cars, no servarà lo present fur, encórrega en pena de cent morabatins, la mitat aplicadora al senyor rey e l'altre mitat a l'accusador. [9.29.29]

[21] Encara ordenam que algun noble, gentil hom o altre que no sia cavaller no puxa portar cadena ne collar d'or o daurada descubert, sinó que fos smaltat, sots pena de perdre la cadena o collar. La qual pena hagen a exeqtar los justícies de les ciutats, viles e lochs e, en fadiga, lo governador o son loctinent. [9.29.30]

De sarrahins

[22] Com per los scomoviments o anades que alguns moros fan, partint-se instadament de les poblacions on habiten, se seguexquen molts inconvenients, per ço que d'ací avant tals coses directament o indirecta no sien fetes o fer atemptades, perpetualment provehim e ordenam que si de alguna població quatre casats de moros ajustats ensemps o de quatre casats ensús se n'hiran o·s partiran sens licència del senyor

de tal població los dits moros e llurs mullers, fills e filles *ipso foro et facto* sien catius e que del preu que de tals catius se haurà lo senyor rey hage lo terç, si·s partiran de població en la qual lo mer imperi e la altra jurisdicció inferior serà del senyor de la dita població d'on se seran partits.

E si en tal població lo dit senyor rey haurà lo mer imperi e jurisdicció superior e del senyor de tal població serà la jurisdicció per lo fur de l'alt rey N'Amfòs *de juredicció atorgada als que no han mer imperi*, en aquest cars del preu dels dits catius hage lo senyor rey la mitat e lo senyor de la dita població hage l'altre mitat.

Si, emperò, lo mer imperi de tal població no serà del senyor rey ni del senyor de tal població, mas serà d'alcun baró, noble cavaller o altre, en tal cars del preu dels dits catius lo dit senyor rey hage lo terç, e lo senyor del mer imperi l'altre terç e lo senyor de la dita població que haurà la dita inferior juredicció hage l'altre terç.

E no-res-menys los dits moros que axí·s partiran perden tots los béns sevents que dins terme de tal població possehiran, los quals sien del senyor de la població ab los béns mobles que per los dits senyors dins lo terme de tal població seran presos a tals moros. E lo senyor de qualsevol població on seran receptats ho iran sie tengut liurar o remetre los dits moros e llurs mullers e fills que en la dita població seran receptats e venguts al senyor de la població d'on se seran partits, ensemps ab los béns mobles e semovents que ab si se hauran portats, puix ne sia request ell o son procurador, bal·le o alcayt, alamí o altre havent loch de senyor en aquella població dins XXX dies après que tal requesta o instància serà feta, sots pena de mil florins applicadors al senyor rey la mitat e al senyor de la població d'on seran los dits moros partits l'altra mitat.

E si en població reyal iran tals moros o seran atrobats, sien e hagen ésser restituhits e liurats, axí com dessús és dit, al senyor de la població d'on seran partits per los oficials reyal de tal població reyal, sots incorriment de la dita pena de mil florins applicadors segons dessús, puix ne sien instats e requests per part del senyor de la població d'on se seran partits dins XXX dies, segons és dit.

E per ço no sia tolt facultat ni levat o abdicat ans romanga e reste dret e poder al senyor de tal població de perdonar e fer remissió a tals moros demente, emperò, no prenga preu, premi o quantitat de diners ne de altre equivalent servir, ultra lo acostumat per lo vassallatge, ans perdonant lo dit senyor, los dits moros no sien catius ni de aquells en tal cars hage part alguna lo senyor rey ni lo senyor del mer imperi e superior jurisdicció.

Jurant, emperò, lo senyor de tal població que res no·n pren ni·n pendrà per la dita rahó e que lo dit jurament li sia prova bastant contra la qual no sia admesa prova per tolre memòria de vexacions a tals senyors e a sos vassalls ni perden per ço los senyors de tals poblacions los altres drets, libertats e prerrogatives que per furs, privilegis e actes de cort los pertanyen en los moros e béns de aquells que sens ajust se'n van sens comptar de les poblacions d'on són vassalls o stadants, ans los sien e romanguen salvus e il·lesos, sens algun prejudí o derogació.

E que açò sia atorgat al braç militar e singulars de aquell e a tots altres que acceptar ho volran.

Açò entès e declarat que on los moros de tal població seran totalment del senyor e en aquella haurà tota juredicció, tota la pena sia del senyor rey e qualsevol receptor sie tengut remetre, segons dessús és ordenat. [6.1.27]

[23] Ordenam que algú, essent vassall de algun singular dels braços ecclesiàstich, militar o de les ciutats e viles reynals, no s'obligue a pagar ni pague besant algú o altre dret de vassallatge a algun altre. E si ho farà, que sia punit a arbitre del senyor del loch on tindrà la casa poblada o capmajor. [8.8.29]

[24]

Com segons fur, algun sarrahí que serà stadant de algun loch e haurà heretat de christià se mudarà en altre loch, lo senyor d'aquella heretat li pot tolre tot quant li trobarà que haja, si dins los térmens d'aquell castell o loch on serà la heretat lo trobarà, e que·n leix anar la persona del sarrahí.

Lo qual fur és stat entès tostemps que puys se'n va enans de comptar ab son senyor o procuradors de aquells, e ans de pagar a aquells ço que·ls devien, lo dit senyor lur los pot pendre e ocupar tots los béns mobles e seents atrobats dins los térmens dels seus lochs o alqueries.

E lo batle de Algezira, contra enteniment del dit fur, reeb moros de la vall de Alfandech que és de l'abat de Valldigna e de altres senyors de lochs per vassalls, sens que aquells no y muden domicili, mas solament paguen a aquell besant o certa quantitat per cascun any e fan-li sagrament e homenatge, e aquell promet los defendre contra lurs senyors.

E semblantment ha fet lo batle general en moros d'Artana qui eren de mossèn Jofre de Thous he u assajen a fer altres officials, les quals coses, senyor, són de mal exemple.

E encara, per la potència dels officials e en altra manera, és donar matèria que·ls vassalls se rebel·len contra lurs senyors.

Per què, senyor, los braços ecclesiàstich e militar, suppliquen humilment vostra senyoria sia de vostra mercè provehir que semblants coses no·s facen ne s'atenten fer.

Lo senyor rey respon que, segons fur de València, algú no pot ni deu pendre vassalls de algú, si donchs no·s muden en son loch, ni per consegüent besans de aquells, ells stants en loch de altri; per què lo senyor rey mana que semblants besants no sien presos per alguns officials seus ne per los senyors dels lochs o altres officials e habitants en regne de València de qualsevol stament o condició sien.

De Funes. [6.1.29]

De conexença e orde dels fets fiscals

[25] Ordenam per lo present fur que algun stranger que no sia nat en regne de València no puxa ésser advocat ni procurador fischal ni asistent ni conseller en fets fischals ni en altres criminals ne en alguna manera entrevenir en los processos fischals o criminals en la cort del senyor rey ni fora aquella, en lo present regne, directament ne indirecta en altre qualsevol no.

E si lo contrari serà fet, lo procés sia nul·le, e lo intervenint sia privat "ipso foro" de tot offici e beneficim e sia infamis; de la qual pena no puxa ésser feta gràcia o remissió, exceptant emperò del present fur aquells qui en lo temps de la data dels

presentes furs o ans han tengut o tenen son domicili o capmajor en lo dit regne o hauran presa muller natural de aquell. [2.8.32]

[26] Addent al fur de l'alt rey En Pere, besavi nostre, per lo qual és provehit que en la ciutat de València, ultra lo bal·le general, hage dos procuradors fischals abtes e sufficients, e en la ciutat de Xàtiva altres dos e un en cascuna de les viles reys del present regne, ordenam que, ultra los procuradors fiscals ordinaris de les ciutats dessús dites e de les viles reys, o substituhits de aquells en los cassos on per lo dit fur los és permès substituhir, no puxa usar de offici de procuració fischal sinó un sols procurador fiscal de la cort del senyor rey, lo qual sia notari, quant lo dit senyor o la sua cort o de son loctinent o governador general serà en la ciutat de València o en la ciutat de Xàtiva; e si lo contrari serà fet, tots los actes sien nul·les. [2.8.30]

[27] Encara ordenam que en les ciutats de València e de Xàtiva no puxa haver més de dos procuradors fiscals, e en cascuna vila no n'i puxa haver més de hu; e en aquelles dites ciutats e en les viles de Morella, Morvedre, Algezira e Castelló de la Plana no puxen usar del dit offici si no son notaris, sots pena de privació de offici e que les actes, "ipso foro" sien nul·les. [2.8.31]

Dels deseximents

[28] Addents als furs parlants de guerrear e declarant aquells, provehim e ordenam que, donats los deseximents segons forma de fur, lo desexit, passats los deu dies après que los deseximents li seran donats, sia en legítima guerra ab lo desexit, sens donar a aquells novells deseximents, si haurà acceptat los deseximents dins los deu dies e no·ls haurà recusat acceptar dins aquells. [9.8.23]

Dels amprius

[29] Ordenam que la sentència promulgada per lo alt rey En Martí, de digna memòria, parlant dels amprius en la cort general en lo present regne celebrada sots calendari de XXVIII de setembre del any mil CCCC III, ab les addicions, declaracions, adaptacions, correccions e melloraments fets per lo senyor rey benaventuradament regnant en les corts per sa senyoria celebrades, romanguen vàlits e fermes en totes coses fins a les primeres corts que·s celebraran en lo present regne, e aquelles finides. [1.2.13]

De usures

[30] Jatsia lo crim de la usura e lo abús e exercici de aquella dejam e vullam ésser extirpat, com sia detestable a Déu e damnós a la cosa pública, emperò sots color de punició del dit crim, no volem ne és intenció ne voluntat del molt alt senyor rey ne

nostra que los súbdits e vassalls del dit senyor sien per indèbites exaccions, execucions e composicions vexats e congoxats.

On com en dies passats alguns usants de potestat ecclesiàstica e secular, ço és estants comissatis apostòlics e reals contra forma de fur del present regne, car puix eren coronats no podien usar de jurisdicció secular delegada, ab favor de la dita comissió secular indèbitament vexaven e congoxaven molts rics hòmens e abonats de la present ciutat e regne e en virtut de la comissió apostolicat trahien aquells fora son domicili fahent de necessitat composar aquells sens que no·s fahia restitució alguna de usures, e axí los súbdits del senyor rey eren oppresos e congoxats. Per la qual rahó és estat supplicat lo molt alt senyor rey, e nós en nom, loch e veus del dit senyor, per tota la present cort e braços de aquella concordantment, que a les dites oppressions e greuges deguésem degudament provehir e rellevar d'ací avant los vassalls del dit senyor rey de tals o semblants molèsties e vexacions.

Per tal, ab lo present novell fur, revocam e havem per revocada la dita comissió e altres qualsevol feytes e fahedores a hòmens ecclesiàstichs portants corona per lo dit senyor o altres jutges seculars o reals e tot ço e quant en virtut de aquella o aquelles comissions és enantat e atemptat.

Statuhint e ordenant perpetualment que d'ací avant tals o semblants comissions generals ne particulars no sien ne puxen ésser fetes per lo dit senyor ne per nós ne per altre loctinent general ne particular de aquell, canceller, vicecanceller, regent la cancelleria ne altre qualsevol official del dit senyor per a procehir per inquisició en lo dit crim de usura; ne lo dit senyor ne sos officials permetran ne consentiran que en lo dit crim sia procehit en alguna manera per via de inquisició o enquesta, ans qualsevol proçés e actes en la dita forma fets e enentats sien nul·les per lo present fur sens altra declaració o sentència, com vullam e ordenem que en lo dit crim de usura no·y puxa ésser procehit per algun jutge secular o reyal sinó ordinàriament a sola instància de part de qui sia principalment interès, la part privada prosseguint tota la causa e no en naguna altra manera.

E si lo contrari serà fet per algun jutge reyal, delegat o ordinari, ultra la nul·litat dels actes, aquell encórrega pena de mil florins applicadors la mitat al senyor rey e la altra mytat a la part contra qui serà procehit contra forma del present fur, e lo jutge reste perpetualment infamis.

Encare statuhim e ordenam que si per ventura, per la jurisdicció ecclesiàstica per via ordinària o delegada serà procehit en lo dit crim de usura o causes de aquell per via de inquisició per generals o specials jutges o comissaris sots color de punició del crim per vexar e composar los súbdits e vassalls del dit senyor, que lo dit senyor e sos successors en lo regne, loctinents e altres officials reyal en tal manera se interposen e hajuden e sien tenguts ajudar als tals oppresos, que los habitants del present regne alguna infàmia, molèstia o vexació indèbita no sostinguen, conservants aquells indemnes de les dites indèbites e injustes vexacions.

Prometent e jurant en bona fe real e nostra que aytal injusts exactors en noms de officials lo dit senyor ne sos officials no·ls daran son auxili, e que en tal manera lo dit senyor e sos successors e officials se hauran, que per la dita rahó los vassalls del dit senyor no sostendran alguna indèbita vexació o exacció, ans indemnes seran servats de les mans dels calumpnians.

Per lo present nostre fur no entenem en alguna cosa derogar a la jurisdicció del reverent cardinal e bisbe de València, del bisbe de Thortosa, en ço que a sa jurisdicció pertany, sens derogació de les coses dessús dites.

Volem lo present fur ésser entès a bo e sa enteniment per rellevar vexacions dels subdits del dit senyor.

Falcó. [4.14.9]

La pragmàtica o fur dels censals

[31] Com per lo molt alt senyor rey sia atorgada en favor dels censals o violaris e justes responsions de interès certa pragmàtica sancció a la ciutat de València, de la qual, per benefici de la cosa pública ab voluntat e consentiment dels dejús escrits fem fur nou en la present cort, aquella alcunes coses dretetes e altes comutades, o ajustades insertam, e aquella ab les dites detraccions, comutacions e addicions manam e provehim ésser als furs agregada e servada, la qual és del tenor següent...

[La transcripció de la pragmàtica haurà de figurar al volum complementari de la col·lecció de textos, en no ser veritables furs]